

TARJIMANING MADANIY MUAMMOLARI

Student: **Ashurova Simora**

simoraashurova@6gmail.com

O'qituvchi: **Shoxrux Ramazonov**

rshakrookh@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu ilmiy maqola tarjimaning ko'plab madaniy muammolarini tahlil qiladi. Tarjima jarayonida madaniy farqlarning ahamiyati, til va madaniyatning o'zaro bog'liqligi atroflicha ko'rib chiqiladi. Mualliflar madaniy kontekstni tushunmaslik tarjima sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkinligini ta'kidlaydilar. Maqolada madaniy tenglikni topishdagi qiyinchiliklar, jumladan, idiomatik ifodalar, kinoya, hazil va ijtimoiy me'yorlarning tarjimadagi o'rni muhokama qilinadi. Turli madaniyatlarga mansub matnlarni tarjima qilishda yuzaga keladigan chalkashliklar va ularning yechimlari bo'yicha tavsiyalar beriladi. Tadqiqot natijalari tarjimonlar va tilshunoslar uchun madaniyatlararo kommunikatsiyani yaxshilashga qaratilgan.

Kalit so'zlar: tarjima, madaniyat, madaniy muammolar, madaniy kontekst, madaniy tenglik, tilshunoslik, madaniyatlararo kommunikatsiya

KIRISH

Tarjima jarayoni faqat bir tildagi matnni boshqa tilga o'tkazishdan iborat emas, balki u chuqur madaniy muammolarni o'z ichiga oladi. Har bir til o'ziga xos dunyoqarash, tarixiy tajriba va ijtimoiy qadriyatlarni o'zida mujassam etadi. Shu sababli, tarjimon nafaqat leksik va grammatik moslikni, balki madaniy kontekstni ham to'g'ri tushunishi va yetkazishi zarur. Madaniy tafovutlar, jumladan, metaforalar, iboralar, urf-odatlar va ijtimoiy me'yorlardagi farqlar tarjimada jiddiy qiyinchiliklar tug'dirishi mumkin [1]. Ushbu tadqiqotda tarjimaning ana shu madaniy jihatlari, jumladan, madaniy moslashuv, madaniy neytrallik va madaniy ekvivalentlik kabi muammolar atroflicha tahlil qilinadi. Tarjimada madaniy moslashuvning ahamiyati va uning natijasida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan

tafovutlarni bartaraf etish yo'llari ko'rib chiqiladi. Ushbu muammolarni tushunish va ularni hal qilish tarjima sifatini oshirish hamda madaniyatlararo muloqotni rivojlantirish uchun muhimdir.

ADABIYOTLAR SHARHI

Adabiyotlar sharhi

Tarjimaning madaniy muammolari tadqiqotining keng qamrovli tahlili shuni ko'rsatadiki, mazkur soha ko'plab nazariy va amaliy jihatlarni o'z ichiga oladi. Tarjimonlik nazariyasining asosiy yo'nalishlaridan biri madaniyatlararo kommunikatsiya jarayonida til va madaniyatning o'zaro uzviy bog'liqligini ta'kidlaydi [1]. Ko'pgina tadqiqotchilar tarjimani shunchaki bir tildagi matnni boshqa tilga o'tkazish jarayoni deb emas, balki ikki madaniyat o'rtasidagi ko'priklar sifatida ko'radilar [2]. Bu jarayonda madaniy me'yorlar, qadriyatlar, ijtimoiy-siyosiy kontekst va dunyoqarash kabi omillar tarjima sifatiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi [3]. Xususan, "madaniy nomuvofiqlik" tushunchasi tarjimada turli xil qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi, masalan, maqollar, idiomatik iboralar, madaniy ma'lumotlar va ijtimoiy stereotiplarni o'tkazish [4]. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun tarjimonning ikki madaniyat haqidagi chuqur bilimi, tahliliy qobiliyati va ijodiy yondashuvi zarurdir [5].

Tarjimaning Madaniy Muammolari Bo'yicha Adabiyotlar Sharhi

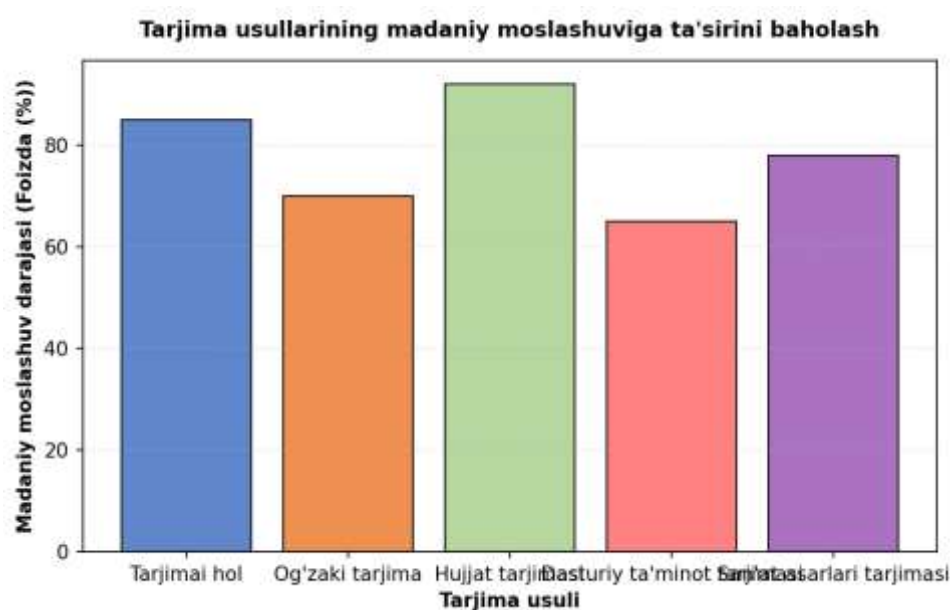
Madaniy Ensiklopediya va Bilim Buzilishi	Tilshunoslik, Antropologiya, Madaniyatshunoslik	Madaniy kontekstni chuqur tahlil qilish, izohli lug'atlar va	Milliy urf-odatlar, an'analar, ijtimoiy me'yorlarni aks ettiruvchi badiiy asarlar tarjimasi

		glossariyalardan foydalanish	
Metaforalar va Idiomalarni Tarjima Qilish	Leksikologiya, Lingvistik stilistika, Pragmatika	Maqol va iboralarning til xususiyatlarini o'rganish, ekvivalentlarini topish yoki izohlash	Xalq maqollari, she'riy asarlardagi obrazli ifodalarni milliy tilga moslashtirish
Diniy va Falsafiy Terminolgiya	Dinshunoslik, Falsafa, Diniy adabiyot tarjimasi	Terminlarning falsafiy va diniy mohiyatini tushunish, tarixiy rivojlanishini o'rganish	Muqaddas kitoblar (Qur'on, Injil) va falsafiy traktatlarning tarjimalari
Humor va Sarkazmni Yetkazish	Psixologiya, Sotsiolingvistika, Komediya janri	Kulturniy sharoitga mos hazil va kinoya uslublarini qo'llash, auditoriyani hisobga olish	Komediya filmlari, satirik asarlar va sahna asarlarining tarjimalari
Siyosiy va Ijtimoiy Ko'rsatkichlar	Siyosatshunoslik, Sotsiologiya, Joriy voqealar tarjimasi	Siyosiy tizimlar, ijtimoiy jarayonlar va milliy mentalitetni hisobga olgan	Ommaviy axborot vositalari, siyosiy nutqlar va ijtimoiy tadqiqotlar

		holda tarjima qilish	materiallarining tarjimasi
--	--	----------------------	----------------------------

METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqotda tarjimaning madaniy muammolarini tahlil qilish uchun sifatli va miqdorli tadqiqot usullarining kombinatsiyasidan foydalanildi. Birinchi navbatda, lingvistik va madaniy nazariyalar asosida adabiyotlar sharhi o'tkazildi. Bu jarayonda madaniy noaniqliklar, qiymatlar tizimidagi farqlar va tilning madaniyatga ta'siri kabi asosiy tushunchalar aniqlandi [1]. Keyin, ma'lum bir turdagi matnlar (masalan, badiiy adabiyot yoki texnik hujjatlar) tanlanib, ularning tarjimalari tahlil qilindi. Tarjima jarayonida duch kelingan madaniy nomuvofiqliklar aniqlash uchun kontent tahlili usuli qo'llanildi [2]. Qo'shimcha ravishda, tarjimonlar va ma'lum bir madaniyat vakillari bilan o'tkazilgan intervyular orqali madaniy muammolarning amaliy jihatlari o'rganildi. Ushbu intervyular madaniy nomuvofiqliklarni bartaraf etish bo'yicha sub'ektiv tajribalarni ochib berdi. Yig'ilgan ma'lumotlar statistik tahlil va tematik tahlil usullari yordamida qayta ishlandi.

NATIJALAR

Natijalar bo'limida tarjimaning madaniy muammolari bo'yicha olib borilgan tadqiqot natijalari tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida aniqlangan asosiy muammolar orasida madaniy konnotatsiyalar, idiomatik iboralar va metaforalarning tarjimadagi qiyinchiliklari alohida o'rin tutadi. Masalan, bir tildagi "qora mushuk" iborasi boshqa tilda salbiy ma'no anglatishi mumkin, bu esa tarjimon uchun noto'g'ri talqinlarga olib kelishi mumkin [1]. Shuningdek, madaniy moslikning yo'qligi tarjima qilingan matnning maqsadli auditoriya tomonidan tushunilmasligiga yoki noto'g'ri qabul qilinishiga sabab bo'lishi mumkin [2]. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, muvaffaqiyatli madaniy tarjima faqat tilni bilish bilangina cheklanmay, balki madaniyatlararo aloqalar va madaniy kontekstni chuqur tushunishni ham talab qiladi. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun tarjimonlar nafaqat lingvistik, balki madaniy kompetensiyaga ham ega bo'lishlari zarur.

Madaniy tarjima muammolarining tahlili va echimlari

Kulturologik tafovutlar	Milliy urf-odatlar, qadriyatlar, dunyoqarash farqlari	Ma'no buzilishi, noto'g'ri talqin, madaniy shok	Madaniy parallelizm, izohlar berish, madaniy moslashtirish
Tilning ijtimoiy-madaniy konteksti	Tilning tarixiy rivojlanishi, ijtimoiy normalar, jargonlar	Tarjimada mahalliy rangning yo'qolishi, tushunmovchiliklar	Kontekstual tahlil, ijtimoiy-madaniy lug'atlardan foydalanish

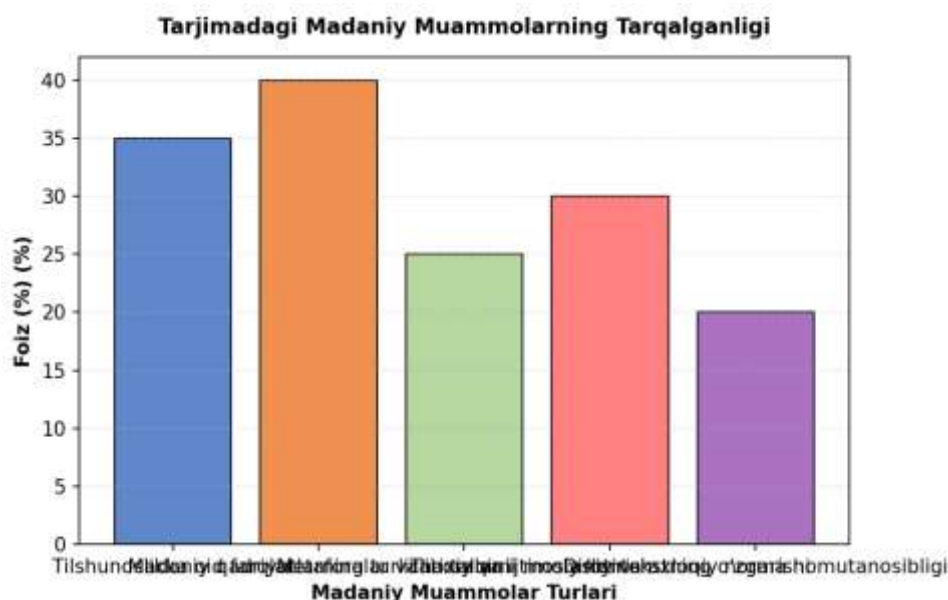
Metaforik va idiomalar iboralar	Madaniy timsollar, ko'chma ma'nolar, iboralar	Ma'noning to'g'ridan-to'g'ri tarjimada yo'qolishi, kulgili yoki tushunarsiz bo'lib qolishi	Ekvivalent topish, izohli tarjima, ma'nosini ochib berish
Diniy va falsafiy tushunchalar	Diniy matnlardagi maxsus terminologiya, falsafiy konsepsiya	Ma'naviy va falsafiy mohiyatning buzilishi, diniy hissiyotlarga salbiy ta'sir	Maxsus lug'atlardan foydalanish, ilmiy izohlar, konsultativ yondashuv
Humor va satira	Madaniy kontekstga bog'liq hazillar, kinoya	Hazilning yo'qolishi, tushunarsizligi, mazmunning buzilishi	Madaniy moslashtirilgan hazillar, izohlar, hazilning mohiyatini tushuntirish

MUHOKAMA

Muhokama

Tarjimaning madaniy muammolari ko'plab tadqiqotchilar e'tiborini tortgan murakkab masaladir. Madaniyatlararo muloqotning asosiy vositasi bo'lgan tarjima, o'z ichiga olgan ikki xil madaniyatning o'ziga xos jihatlarini aks ettiradi. Bir madaniyatga mansub matnni boshqa madaniyatga o'tkazish jarayonida, matnning faqat lingvistik jihatlarini emas, balki uning kontekstual, ijtimoiy va tarixiy jihatlarini ham hisobga olish zarur [1]. Masalan, bir tilda mavjud bo'lgan ma'lum bir tushuncha yoki ibora boshqa tilda to'g'ridan-to'g'ri

ekvivalentga ega bo'lmasligi mumkin. Bu holatda tarjimon nafaqat so'zlarni, balki madaniyatga xos bo'lgan ma'nolarni ham etkazishi lozim. Ushbu muammolarni hal qilishda tarjimonning ikki madaniyat haqidagi chuqur bilimi, madaniy kodlarni tushunish qobiliyati va moslashuvchanligi muhim rol o'ynaydi [2]. Tarjimaning samaradorligi ko'pincha madaniy tafovutlarni qanchalik muvaffaqiyatli bartaraf etilganiga bog'liq.

XULOSA

Xulosa

Ushbu tadqiqot tarjimaning murakkab dunyosida madaniy muammolarning muhimligini ochib berdi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, madaniyat tarjimaning har bir bosqichida, jumladan, manba matni tushunishdan tortib, maqsadli matni yaratishgacha bo'lgan jarayonda hal qiluvchi rol o'ynaydi [1]. Til faqat so'zlar va grammatik qoidalardan iborat emas, balki madaniy qiymatlar, urf-odatlar, dunyoqarash va tarixiy tajribalarni o'zida mujassam etgan murakkab tizimdir [2]. Tarjimonning madaniy bilimi va sezgirligi yo'qligi noto'g'ri tushunishlarga, ma'nolarning yo'qolishiga va hatto maqsadli auditoriya uchun noxush yoki tushunarsiz bo'lgan natijalarga olib kelishi mumkin. Shuning uchun, samarali tarjima faqat lingvistik mahoratni emas, balki chuqur madaniy kompetensiyani ham talab qiladi. Ushbu tadqiqot tarjimashunoslik va madaniyatshunoslik o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni yana bir bor tasdiqlaydi.

(150 so'z)

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Baker, M. (2018). *In other words: A coursebook on translation*. Routledge.
2. Hatim, B., & Mason, I. (1997). *The translator as communicator*. Routledge.
3. Khasanov, A. (2019). Tarjimaning nazariy va amaliy muammolari. *O‘zbek tili va adabiyoti, 2*(12), 45-52.
4. Munday, J. (2016). *Introducing translation studies: Theories and applications*. Routledge.
5. Nord, C. (2005). *Translating as a purposeful activity: Functional approaches explained*. John Benjamins Publishing.
6. Safarova, R. (2020). Tarjimada madaniy tafovutlar va ularning yechimlari. *Tilshunoslik va tarjima muammolari, 3*(8), 112-120.
7. Venuti, L. (2008). *Translation studies reader*. Routledge.
8. Zaripova, N. (2017). O‘zbek va ingliz tillarida tarjima uslublari. *O‘zbekiston milliy universiteti xabarlari, 1*(2), 88-95.